لیکوال: کاندید اکادمیسین سیستانی 2017 /10/30

د افغانستان دسیاسی ظهور
د ۲۷۰ کلیزی په مناسبت

(ژباړونکی: رحمت آریا)

دا به ښه گرانه وي چې څوک دې د افغانستان له سیاسي ظهور مخکې د تېرو شپږو پېړیو له سیاسي، اقتصادي او ټولنیز وضعیته یو روښ او هر اړخیزه انځور په څو پاڼو مقالې کې وړاندې کړي ، په همدغو تېرو شپږو پېړیو کې ول چې د غوریانو له واکمنۍ وروسته پر هېواد باندې د پردیو د نیواک توري وربځې خپرې شوې، د نیواک دا لړۍ له ظلم، خپلسریو، زورواکیو، ورانیو، عاموژنو، غاړو پرېکونو او مړیتوبونو سره بدرگه وه؛ مغول یرغلگرو د ۱۳ او ۱۴ پېړی په اوږدو کې په نیول شویو سیمو کې بې شمېره ککرې وربېلې، نارینه او ماشومان بې مرییان او ښځې بې مینځې کړلې، ورپسې د پېنځلسمې پېړۍ په ترڅ کې د گوډ تیمور او د هغه د ځای نیوونکو غوبل او ناتار پیل سو، په هر ښار کې بې د انسانانو له ککرو څخه کوپړۍ منارونه جوړ کړل، بیا د ۱۶ او ۱۷ پېړۍ په لړ کې د اوړیکو صفویانو د واکمنۍ او ناتار وار راغی ، صفویانو په نیول شویو سیمو کې خلک د خپل مذهبي فاشیزم د اور په تبۍ باندې وځپل او وېې کړول.

کېدای شي یو شمېر کسان د بې پروایۍ او یا د وریېښي ناخبرۍ له مخې گومان وکړي چې زموږ گران هېواد افغانستان، ددې ټاټوبي د بچیو له سربښندنو، تورو او مېړانو پرته په خپل سر جوړ او د اوسنیو شته وو جغرافیوي پولو په اډاني بې شکل اخیستی دی؛ خو د هېواد او د گاونډیو هېوادونو تأریخ ته ژوره کتنه په زباد رسوي چې په دې جغرافیوي چاپېریال کې استوگنو پرگنو د بېلابېلو لاملونو له کبله خپل مېړني سرونه په لاس کې نیولي او د پردیو د تېل شویو ربړو او زورواکیو پر وړاندې په پېنو درېدلي دي، قربانۍ بې ورکړي او قربانۍ بې اخیستي او په پای کې د خپل برخلیک د ټاکني او د واک واگي بې په خپل لاس کې نیولي او خپل ځانته بې خپل هېواد جوړ کړي دی، او دا بې په زباد رسولي چې بل هېڅ پردی به نور د هغوی د کړولو جرئت ونه کړي، د هغوی د لاس یبره « حاصل» او جیبونه به د « حوالې» او « بروات» او په نورو ملا ماتوونکو مالیاتي پلمو لوټ او تش نه کړي؛ خاورې، ناموس او هستی ته به بې څوک په سپکو او سپېرو سترگو ونه گوري.

د شپاړلسمې زېږدیزې پېړۍ له پیله وروسته په افغانستان او له افغانستانه دباندې یو شمېر پېښې رامنځته شوې چې پاېلې بې زموږ د هېواد په ټاوان خو په گاونډیو کې د نویو راپورته شویو سېمه ییزو ځواکونو په گټې واوښتلې. په بلې وینا په ۱۵۰۰ ز کال کې په ماورالنهر کې د شیباني دولت او په ۱۵۰۲ ز کال کې په فارس – ژ / ایران کې صفوي دولت جوړ شوی وو او په ۱۵۲۵ ز کال کې په هندوستان کې بابري (کورگاني) دولت رامنځته شو. نویو رامنځته شویو دولتونو خپل برېدگر لاسونه له شمال، لوېدیځ او ختیځه افغانستان ته وغځول او په پای کې بې هېواد په شمالي، لوېدیځو او ختیځو برخو ووېشه، او هر دولت د هېواد په ځانگړې برخې خپلې منگولې ښخې کړې. په دې توگې له ۱۵۱۰ تر ۱۷۴۷ ز کال پورې پر هېواد باندې د گاونډیو هېوادونو د واکمنۍ سېوری خپور وو او لړۍ بې تر نیږدې دوه نیمو پېړیو پورې وغځېدله.

که پر هېواد باندې د مغولو او تیموریانو د برلاسي پیرونه یوې خواته کښېږدو او د دوه نیمو پېړیو په اوږدو کې د هېواد تجزیې ته پاملرنه وکړو نو وبلای شو چې افغان پرگنې د ترک

افغان جرمن آنلاین تاسو په درنښت همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

نژادو ګاونډیو د تجزیې په ټول پیر کې دومره وزبېښل او وځپل شوي لکه چې د غمنو یوه دانه دې د ژرندې په دوه وو ډبرو کې بنده پاتې شوې وي. کډوالو کېږدۍ مېشتو زور واکانو د هغوی پر ځان ، مال، پت، درنښت او آبرو په پرله پسې ډول تېري کړي دي.

د صفوي واکمنۍ پر مهال ددولت رسمي مذهب د « تشیع» مذهب وو چې له سیاسي او مذهبي زور واکۍ ، خپلسریو او تولوژنو سره بدرګه وه. غیر شیعه قومي او مذهبي ډلې د صفویانو له خوا په کلکه سپکېدلې، کړېدلې او ان له ډلوژنو سره مخامېدلې، او د وژنو، شکنجو او ځورلو له لارې تر هغو اړ کېدلې چې د خپلې شتمنې د مصادرې له وېرې خپل مذهب بدل او شیعه مذهب ومنې.

ډاکټر شفا په خپل کتاب « تولد دیگر» کې لیکي : « د صفویانو ټول پیر له پیله تر پایه په وینه بهونې، بېرحمۍ، ورور وژنې، فساد، مکر، ټګۍ برګۍ او مطلقي خپلسرۍ تېر سو چې عملاً هر ډول اخلاقي او انساني اصول یې تر پښو لاندې کړي ول... د شاه اسماعیل صفوي پر مهال داسې کسان موندل کېدل چې انسانان به یې ژوندي خوړل، دا کسان د « قورچي » په نامه یادېدل، همدغو قورچیانو سني مذهبه وزبک شیبک خان په غاښونو ټوټې ټوټې کړ، د قورچیانو آمرینو د همدغه شیبک خان د سر کوپړۍ په سرو زرو وپوښله چې د شاه اسماعیل د شراب څښلو پیاله سي. د همدغه شاه لمسي، دوېم شاه اسماعیل خپل شپږ واړه ورونه چې یوه یې لا د خپلې مور شېدې رودلې ووژل او د پېنځلس تنو سپېڅلو صوفیانو سرونه یې په یوې ورځې کې پرېک کړل. لومړي شاه عباس خپل پلار د هغه د مرګ تر وروستۍ سلګۍ پورې په زندان کې وساته، د خپل مشر زوی سر یې پرېک او د خپلو نورو دوه وو زامنو سترګې یې ړندې کړې. د هغه ځای نېوونکی شاه صفي د صفوي کورنۍ په منځ کې تر ټولو ډېر وینې څښونکی شاه تېر سوی، نوموړي خپله مور، ښځه او شېدې رودونکی زوی او ړوند اکا ووژل او د خپلې کورنۍ لسګونه تنه غړې یې ړانده کړل. د صفوي شاهانو په منځ کې له وروستي شاه پرته نورو ټولو په شراب څښلو کې زښت ډېر افراط وکړ، څلورو تنو شاهانو خپل ژوند د ډېرو شراب څښلو له کبله له لاسه ورکړ. »(ډاکټر شفا، تولدی دیگر، ۱۹۹۹ چاپ ، ۴۳۲ پ)

د سلطان حسین صفوي د پاچاهۍ پر مهال د شیعه روحانیت مذهبي تعصبات دې کچې ته لوړ شول چې د ۱۸ پېړۍ له پیل وروسته د فارس – ژ / ایران په اکثریتو تابعه ولایاتو کې مذهبي لړکیو پاڅون ته لاس واچاوه او بنورښونه پیل شول. په ۱۶۹۹ ز کال کې بلوڅانو پر کرمان برېد وکړ، په ۱۷۰۱، ۱۷۰۳ او ۱۷۰۹ زو کلونو کې د کندهار پرګنو پاڅون وکړ. او په ۱۷۱۲ ز کال کې د داغستان لزګیانو او د ققفاز ارمنیانو پاڅون وکړ. په ۱۷۱۵ ز کال کې سُني کُردانو ستر پاڅون پیل کړ. په ۱۷۱۶ ز کال کې د هرات ابدالیانو او په همدغه کال کې د ختیځ ګُرجستان خلکو هم پاڅون وکړ. په ۱۷۲۱ ز کال کې لُرانو، او په ۱۷۲۲ ز کال کې د مسقط عربو د بغاوت سرونه پورته کړل. په همدغه کال کې په شیروان کې د سنیانو مذهبي غیرت په خوټېدو راغی او د حاجي داؤود مدرس تر مشرۍ لاندې د شیروان د شماخې کرسي پر ښار یې برېد وکړ، په دې پېښې کښې د څلورو تر پېنځو زور شیعه ګانو غاړې له چړو تېرې شوې او پاڅونوالو د عثماني ترکیې په ملاتړ شعارونه ورکړل. په همدغه کال کې په کرمان کې د میرزا داؤود لمسي سید احمد خان د غورځنګ مشري کوله او په بلوڅستان او بنادرو کې سلطان محمد چې په خر سوار مشهور وو، د غورځنګ د ډګر بې ساری مشر وو. (لکهارت، انقراض سلسله صفویه ،تهران۱۳٦٤، ۱٤٦پ ، جی ، پی، تیت، سیستان ، ۱ ټوک ۱۵۲ پ)

د همدغو دوه نېمو پېړیو په اوږدو کې که د صفوي دولت تر واکمنۍ لاندې د هېواد لوېدیځې برخې د مذهبي تعصب په اور کې سوځېدلې، د هېواد په ختیځو برخو کې هم د هند د بابریانو د نیواک او واکمنۍ په ټول پړاو کې د جګړې او تېریو د اور لمبې بلې وې. د بابر د کورنۍ بنسټ ایښودونکي، بابر، خپله هره بریا په سر پرېکولو او د مغلوبه قومونو په لوټ او د هغوی له ککرو څخه د کوپړۍ منارونو په جوړولو لمانځله او د خپل کتاب په یادښت لیکونو کې به یې ریکارډول تر څو خپلو ځایناستو او لمسیانو ته داسې یادونه په میراث پرېږدي چې ورباندې وویاړي؛

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

بابر د خپل چلند همدا لړۍ د خپلو لښکري یونونو په لړ کې له کابله تر ننګرهاره او له هغه ځایه تر سوات او باجوړه، تر غزني، کلات او مقر پورې له استثناء پرته د پښتنو پر وړاندې پلې کړه او خپلو وارثینو ته یې همدا دود په میراث پرېښود. (وګورئ : توزُک بابري)

له ۱۵۵۷ ز تر ۱۶۳۷ ز کال او وروسته له ۱۶۶۶ ز نېولې تر ۱۶۷۲ ز کال پورې قبائیلي وګړو د بابر د ځایناستو پرمهال له کابله تر پېښوره د ۹۰ کالو یا د درو نسلونو په اوږدو کې د بابریانو د نیواک او واک پروړاندې په پرله پسې ډول توري ووهلې ؛ په دغو جګړو کې نېږدې سلو زرو انسانانو خپل ژوند له لاسه ورکړ، خو د بابري واکمني په بل اړخ په بلې وینا له کابله نېولې تر بدخشانه او کندهار کې بابري شهزادګیو د خپل نېواک په ټول پړاو کې د یو بل پر وړاندې د ناخېږېو په کولو یو بل ته توطئې جوړولې او د یو بل پر وړاندې به یې لښکرونه راواېستل؛ په دغو لښکري یونونو کې به لښکروالو د یو بل له پېژندنې پرته د هغه یا دده شهزادګي په ګټې جګړې کولې او د خپلو سرونو په بایلودلو به د شهزادګانو د ستړواکۍ د هوس د لومو بلهاریان کېدل.

د همدغو دوه نېمو پېړېو په اوږدو کې افغان پرګني که په لویدیځ، ختیځ، که په شمال او یا سویل کې وې ټولو په ځلونو ځلونو د پردیو د برلاسۍ او واکمنۍ پر وړاندې پاڅون کړی او سره له دې چې دولتي ځپونکي ځواکونه په ځوځو ځلو د غېږ پوځي وګړو په پرتلې ځواکمن او په پیاوړو وسلو سمبال ول بیا هم له هغوی سره لاس او ګرېوان سوې دي. له دې چې دغه پاڅونونه په خپل سر ول او هېڅ ځانګړې تګلاره او لارښوده تئوري یې نه درلودله نو وګړي د مذهب او بېلابېلو مذهبي ډلو ټپلو تر سیوري لاندې راټولېدل.

په دغو ډلو کې کولای سو د افغانستان په ختیځ کې د پیر روښان تر مشرۍ لاندې له پرګنېز غورځنګ څخه یادونه وکړو چې د درو نسلو په اوږدو کې یې خپل غورځنګ او تګلارې ته دوام ورکړ، وروسته له ۱۶۶۷ ز کال څخه تر ۱۶۷۲ز کال پورې د مغولي دولت پر وړاندې د خوشحال خان ختک، ایمل خان مومند او دریا خان اپریدي غورځنګونه یادولای شو، دا غورځنګونه دومره پیاوړی ول چې اورنګزیب دې ته اړ سو چې په خپله د خوشحال خان پر وړاندې جګړې کې ګډون وکړي او د خپل شخصیت د دروندوالي پر بنسټ د دولتي ځواکونو جنګي مورال د غورځنګوالو پر وړاندې پیاوړی کړي؛ د هند مغولي دولت اړ سو چې د اوضاع د کنترول لپاره د پېښور، ننګرهار او کابل په ښارونو کې خپل ځواکونه د غورځنګوالو د بېرېنۍ ځپنې لپاره د تیارسی په حال کې وساتي.

د همدغو دوه نېمو پېړېو په پَیر کې او د صفوي کورنۍ د وروستي پاچا، سلطان حسین صفوي د واکمنۍ پر مهال ول چې د کندهار خلکو د میرویس خان هوتکي تر مشرۍ لاندې پاڅون وکړ او د صفوي لښکر د ۳۰ زرو سر تېرو غاړې یې تر وروستي سړي پورې د چړو له خولو تېرې او د فارس د صفوي دولت له منګولو یې خپله آزادي اعلان کړه.

د همدغو دوه نېمو پېړېو په پَیر کې او د همدغه پاچا سلطان حسین صفوري د واکمنۍ پر مهال ول چې د هرات خلکو د ابدالیانو تر مشرۍ لاندې پاڅون وکړ او د فارس- له صفوي دولت څخه یې خپل سېمه ییز استقلال واخېست : (۱۷۱٦-۱۷۳۱) ز کال.

د همدغو دوه نېمو پېړېو په پَیر کې او د همدغه پاچا سلطان حسین صفوري د واکمنۍ پر مهال ول چې د خراسان په تون کې ملک محمود سیستاني د فارس د صفوي دولت پر وړاندې پاڅون وکړ او نه یوازې په ټولو جګړو کې یې ځپونکي دولتي ځواکونه مات کړل بلکه مشهد یې ونېو او د خپلې واکمنۍ پلازمېنه یې وټاکه او د کیانیانیو د ۲۵ پېړۍ لرغوني دود په شان یې تاج پر سر کښېښود او ځان یې د خراسان پاچا ونوماوه : (۱۷۲۲-۱۷۲۷) ز کال .

د همدغو دوه نېمو پېړېو په پَیر کې او د همدغه پاچا سلطان حسین صفوري د واکمنۍ پر مهال ول چې د کندهار وګړي د شاه محمود هوتکي تر مشرۍ لاندې د اصفهان تر زړه پورې پر مخ لاړل او تر هغو پورې په پښو کښې نه ناستل چې دولت یې ورته ړنګ نه کړ: (۱۷۲۲- ۱۷۲۹) ز کال

د همدغو دوه نېمو پېړېو په پَیر او د نادرشاه افشار د واکمنۍ پر مهال ول چې د بلخ،

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

اندخوی، میمنې، غور، بادغیس، سیستان او د کابل د سیند په اوږدو کې پرتو پښتني قبائیلو د نادر افشار د ځپونکې واکمنۍ پر وړاندې پاڅون وکړ او له ځپونکو دولتي لښکرو څخه یې قرباني واخیستي او خپله یې هم قربانۍ ورکړې : (۱۷۴۰- ۱۷۴٦)

په پای کې د همدغو دوه نیمو پېړیو په لړ کې ول چې بیا هم د کندهار د پرگنو له منځه د احمد خان دراني په نامه ځوان، هوښیار او ځیرک مشر سر راپورته کړ او د خراسان د کنډوالو پر سر چې په تېرو شپړو پېړیو کې یې خپل نوم او حدود و ثغور له لاسه ورکړي ول، د افغانستان په نامه د نوي هېواد بنسټ په کال ۱۷۴۷کښېښود او زموږ خلک د خپل برخلیک د ټاکنې څښتن او واکمن شول، له بې هویتۍ وژغورل سول او خپل له لاسه تللی نوم، نښان او برم یې بېرته راژوندی کړ.

دا دی اوس له هغې ورځې ۲۷۰ کال تېر شوي چې افغانستان د نړۍ د خپلواکو هېوادونو په کتار کې په لوړه غاړه ولاړ او د نړۍ په نقشې کې یې ځای د یوه اوسپنیز موټې په شان څرگند او روښانه دی. احمد شاه بابا د افغانستان د خلکو له سوکالۍ، سر لوړۍ او استقلال پرته بله هیله نه درلودله، د ډېرو اوږدو ستونزمنو سفرونو او د ژوند او پټ د بېلا بېلو خطرونو په گاللو د یوه سربښندویه او زړور افغان مشر او بومیا « پیشوا» او د برخلیک ټاکونکو جگړو د ډگر د برمیال فاتح په توگې یې افغانانو ته ویاړونه وپنځول. هېڅکله یې خپل هېواد ته خیانت ونه کړ او هېڅکله یې خپل هېوادوال خوار او سپک ونه گڼل.

هېڅکله یې ځان له خپلو هېوادوالو لوړ او ډېر ونه شمېره. هېڅکله یې وخت په هوساینې او چړچو نه دی تېر کړی. هېڅکله یې له کوم باندیني ځواک څخه دستور نه دی تر لاسه نه کړی او هېڅکله یې پرَدی دستور د ملت پر تندي یې نه دی ټکوهلی. سره له دې چې احمد شاه له شاهانو تاج اخیست او تاج به یې ورکاوه خو هېڅکله یې په خپل سر تاج کښېښود، برعکس د خپلو نورو هېوادوالو په شان به یې پگړۍ تړله او له هغوی سره په گډه پر فرش شوې ځمکې کښېناسته او د هغوی د زړونو بړاس او خوږ ته به یې غوږ نیوه او د مظلومانو د کړیکو غږ ته به یې ځان رساوه. له خپلو هېوادوالو سره به یې د یوه زړه سواندي پلار په شان چلند کاوه او له همدې کبله ول چې خلکو د « بابا» په نامه یاداوه. د همدغه درنښت له کبله دی چې الفنستن لیکي : « **په رښتیا هم که په آسیا کې هر هغه شاه چې د خپل ملت لپاره د درناوي وړتیا ولري نو له احمد شاه پرته به شاه نه وي.**»(الفنستن، افغانان، ژباړه : آصف فکرت ، ۳۸۱ پ)

هېڅ انصاف لرونکی لیکوال او تأریخپوه به نه وي چې افغانستان دې د احمد شاه بابا گرانبیه میراث ونه شمېري او د هغه استقلال او ملي واکمنۍ ته دې درناوی ونه لري. له دې کبله ده چې احمد شاه بابا ته باید درنښت وشي او د هغه له مهمو سیاسي خدمتونو څخه باید مننذوی اوسو، دا زموږ دنده ده چې د هېواد هر بچي ته د خپلو ملي او سترو مېړنیو شخصیتونو په اړوند د منښت او درنښت درسونه وښیو. **پای**

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليږلو مخکې په ځیر و لولـئ